

ไสยศาสนา

Occultism

วัชรชัย วิวัฒน์คุณากร¹

Watchalachai Wiwatkunakorn

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและความเข้าใจในศาสนาพุทธและไสยศาสตร์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แม้ว่าจะถูกพยายามทำให้แยกออกจากกัน และยังชี้ให้เห็นว่าในบางบริบทของรัฐนั้น ไสยศาสตร์นั้นมีอำนาจมากกว่าศาสนาพุทธ เพราะไสยศาสตร์สามารถตอบโจทย์ในชีวิตและเข้าถึงประชาชนได้ง่ายกว่าเพราะรัฐขาดความสามารถในการทำให้คนเชื่อถือ เรื่องของคุณภาพชีวิตที่ดีโดยไม่ต้องอ่อนน้อมไสยศาสตร์

คำสำคัญ: ไสยศาสตร์, ศาสนาพุทธ, รัฐ

Abstract

This academic article attempts to highlight the social issues related to the beliefs and understanding of Buddhism and occultism,

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

which cannot be separated, even though efforts have been made to distinguish them. It also points out that in some contexts of the state, occultism holds more power than Buddhism because occultism can better address people's needs and is more accessible to the public. This is due to the state's inability to make people believe in a good quality of life without resorting to occultism.

Keywords: Occultism,Buddhism,state

ความนำ

สังคมไทยมักมีปัญหาหรือข้อถกเถียงกันเป็นระยะๆในหัวข้อที่เกี่ยวกับความเข้าใจในศาสนาและความเชื่อ แต่ถ้าเรามองในภาพรวมเราอาจจะเรียกสิ่งนี้ว่า วัฒนธรรมความล้าหลังของสังคมไทยที่ล้าหลังเพราะส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะสังคมเดินทางไปทางวัตถุ แต่ในขณะช่วงเวลาเดียวกันกับล้าหลังในความเป็นคนหรือล้าหลังในความเป็นมนุษย์มากขึ้น ปัญหาตรงนี้อยู่ที่เพราะว่าความก้าวหน้าในทางวัตถุ สร้างมนุษย์ให้กลายเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นแต่หากเรามองในแง่ของเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์มนุษย์ละทิ้งความเป็นตัวเองและมีตีความเชื่อมาตลอดจนเราเกิดคนรุ่นใหม่ซึ่งไม่รู้ว่ในสภาวะความเป็นมนุษย์ที่ยังคงมีอยู่ คนทั้งประเทศกำลังเผชิญอยู่กับ 2 เรื่องใหญ่ๆ คือศาสนาและไสยศาสตร์โดยไม่รู้ตัว

เรื่องศาสนา

ในฐานะนักรัฐศาสตร์หากเราจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งของรัฐเราต้องทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมก่อน แต่น้อยคนนักที่จะเข้าใจ แม้แต่หลักสูตรการศึกษาบางที่ก็ยังอธิบายไม่เข้าใจ

ทำไมความเชื่อจึงสำคัญ เราปฏิเสธไม่ได้ว่าความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ และถ้าเรามองวัฒนธรรมของมนุษย์แบบกว้างๆอาจจะย่อลงได้เหลือเพียงแค่ 3 มิติ

มิติแรกคือมนุษย์กับเศรษฐกิจมนุษย์อยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมต้องช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้นเศรษฐกิจไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคลแต่เป็นเรื่องที่ต้องไปด้วยกันเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม

มิติที่สองคือมนุษย์กับโครงสร้างทางสังคมเพราะสังคมมนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกัน ในอดีตเราเรียกการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมว่าชุมชน และต้องมองความสัมพันธ์ของคนในสังคม ไม่ใช่ไปนับว่าครัวเรือนหรือบ้านใดบ้านหนึ่งหรือหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง ต้องดูว่าใครมีหน้าที่อะไรบ้างในสังคม

มิติที่สามคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเราอาจเรียกสั้นๆว่าระบบความเชื่อ ทำไมมนุษย์ถึงมีระบบความเชื่อเพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีศักยภาพในการเรียนรู้มากกว่าสัตว์อื่นๆในการเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์เรียนรู้ทั้งสิ่งที่พิสูจน์ได้และไม่ได้ สิ่งที่ยืนยันไม่ได้มนุษย์ก็เพียรพยายามหาคำอธิบาย หลายอย่างที่พิสูจน์ได้กลายเป็นวิทยาศาสตร์หรือกลายเป็นศาสนาที่รัฐรับรอง แต่บางอย่างที่พิสูจน์ไม่ได้กลายเป็น

ไสยศาสตร์ที่รัฐไม่รับรองและพยายามผลักดันให้ไสยศาสตร์กลายเป็นสิ่งผิดแปลกในสังคม (วัลลิโถม และ ทรงศิริ, 2562)

ในแนวคิด Binary of opposition (คู่ตรงข้าม) เราจะเห็นการปะทะกัน การต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของแต่ละแนวคิด และการกลับมารวมตัวกันของคู่ตรงข้ามเช่น หยิน/หยาง, เมือง/บ้านนอก, น้ำ/ไฟ และเช่นเดียวกันในช่วงเวลาที่สังคมโหยหาพื้นที่ของการทำความเข้าใจและการถกเถียง ไสยศาสตร์มักถูกผลักดันให้เป็นคู่ตรงข้ามของพุทธศาสนาเสมอแต่ก็มักจะกลับมารวมกันเสมอ

แต่ทว่าสิ่งที่น่าแปลกประหลาดใจในทุกวันนี้ของสังคมไทย คือสถานภาพของพระพุทธรูป วัตถุพุทธที่มีมากมายแทบทุกหนทุกแห่ง แต่วัดวาอารามจำนวนมากทั้งในเมืองและในชนบทกับเน้นการสร้างวัดถ่มงคลหาเงินเข้าวัด ซึ่งล้วนเป็นการสร้างเครื่องรางของขลังทางไสยศาสตร์ทั้งสิ้น โดยมีผู้ประกอบการพิธีกรรมคือบรรดาพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกันเกจิอาจารย์ดังๆตามวัดต่างๆมีผู้คนมาบริจาคเงินทองมากมาย ความสำคัญของวัดแทบหมดไปกลายเป็นความสำคัญของพระเกจิอาจารย์แทน ความร่ำรวยเกิดขึ้นในระดับปัจเจกมากกว่าชุมชนหรือวัด ลูกศิษย์ของพระเกจิอาจารย์ต่างพากันหาประโยชน์กับพระเกจิอาจารย์จนพระเกจิอาจารย์บางรูปถึงกับต้องมีผู้จัดการดูแลทรัพย์สินและผลประโยชน์คล้ายๆกับนักการเมืองหรือนักธุรกิจด้วยซ้ำไป เราสามารถเรียกสิ่งนี้ได้เต็มปากว่าไม่ใช่ไสยศาสตร์จริงหรือ

ความมั่งคั่งร่ำรวยทางทรัพย์สินทำให้นักบวชหรือพระสงฆ์ใหญ่โตหน้าศาสนาพุทธ จะเห็นได้จากที่พักของพระหรือเจ้าอาวาสที่เรียกกันว่ากุฏิสงฆ์ดูยิ่งใหญ่

สวยงามเกินกว่าสมณะ เจ้าอาวาสบางรูปพระเกจิอาจารย์บางองค์นั่งรถยนต์ราคาแพงไม่ต่างกับนักธุรกิจหรือพ่อค้าคหบดี

ทรัพย์สินเหล่านี้ล้วนมีที่มาจากไสยศาสตร์ทั้งสิ้นกระแสของไสยศาสตร์เป็นกระแสที่มาแรงในแทบจะทุกช่วงเวลาที่ยังคมอ่อนแอและโยโยหาที่พึ่งทางจิตวิญญาณ การสร้างวัตถุมงคลที่มีชื่อเสียงเป็นเหตุให้บรรดาวัตถต่างๆทั่วแทบจะทุกภาคของประเทศไทยปลุกเสกพระเครื่องและของขลังตามหลักของไสยศาสตร์อย่างพร้อมเพียงแต่ท่ามกลางกระแสของไสยศาสตร์ยังมีสิ่งที่เป็นศาสนาอยู่ซึ่งไม่ใช่พุทธแต่เป็นศาสนาผี (คำภา, 2566)

ในบรรดาคนรุ่นใหม่ในสังคมแทบไม่รู้จักศาสนาพุทธและรู้จักแต่ไสยศาสตร์ เขารู้จักเครื่องรางของขลัง เทพเจ้าและเชื่อเรื่องดวงชะตา พุทธในมุมมองของพวกเขาเป็นเรื่องของโลกหน้า ชาตินี้ ชาตินี้ แต่ไสยศาสตร์ตอบสนองความเป็นความตายและยากดีมีเงินในตอนนี้ ชาตินี้ เวลานี้ได้ ไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้นเต็มเมืองมากกว่าพุทธศาสนา คนกราบไหว้อ้อนวอนไสยศาสตร์ บนบานผีมากกว่าเข้าหาพุทธแต่คนยังเชื่อว่ามีพิธีกรรมแบบนี้คือศาสนาพุทธ

ในอดีตการนับถือไสยศาสตร์ไม่เกี่ยวข้องกับพระ แต่เป็นคนทรงเจ้า คนทรงเจ้าจำนวนมากเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ในมุมมองทางรัฐศาสตร์อัตลักษณ์ของความเป็นหญิงมีน้อยครั้งมากที่จะมีอำนาจเหนือชาย ข้อแตกต่างของไสยศาสตร์กับพุทธศาสนาคือผีสามารถติดสินบนได้ เราบนขอโชคลาภต่อผีต่อไสยศาสตร์ได้แต่พุทธไม่สามารถทำได้เพราะพุทธเป็นเรื่องของโลกหน้าและกฎแห่งกรรม

สังคมไทยในอดีตพุทธกับไสยศาสตร์อาจจะยังพอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ของวัดแต่เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างแยกออกจากกันและมีกาลเทศะ พุทธทำให้ไสยศาสตร์

หรือบรรดาผีเป็นสาวกรักษาพระพุทธรูปศาสนาเช่นยักษ์หน้าประตูโบสถ์หรือศาลผีที่ไม่ได้เข้าไปอยู่ในเขตของวัด

แต่สังคมในปัจจุบันเรื่องของไสยศาสตร์ผนวกเข้ากับศาสนาพุทธอย่างแยกไม่ออก และไสยศาสตร์มีน้ำยามากกว่าพุทธศาสนาเพราะไสยศาสตร์ทำให้นักบวชหรือพระสงฆ์กลายเป็นหมอผีที่มีหน้าที่ทำพิธีให้คนกราบไหว้พระพุทธรูปกลายเป็นเครื่องมือทางไสยศาสตร์ให้คนขอลาภขอยศขอพรได้เหมือนผี อีกทั้งไสยศาสตร์ยังสามารถทำให้ศาสนาอื่นที่ใกล้เคียง เช่นฮินดูหรือพุทธนิกายมหายานกลายเป็นไสยศาสตร์ไปด้วยจากการสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คนกราบไหว้บูชา

เราจะเห็นได้จากการสร้างศาลเพียงตาขึ้นมากกราบไหว้บูชาไม่ว่าจะเป็นศาลผี ศาลพุทธหรือศาลฮินดูแทนการสร้างวัด สร้างสถานเทวาลัยเพราะศาลเป็นสิ่งที่ใครๆก็สร้างได้ใช้เงินไม่มาก

ศาลเหล่านี้มีการสร้างรูปเคารพไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป พระศิวะ พระวิฆณุ พระพิฆเนศ พระพรหม พระแม่ลักษมีหรือเทพเทวาอื่นๆแต่มีการกราบไหว้บนบานแบบเดียวกับที่ทำกับผี มีคนทรงองค์เทพมีคนทรงพระแม่ทำหน้าที่เป็นสื่อกับพระผู้เป็นเจ้าเพียงเดียวกันกับสื่อสารกับผี แต่ที่น่าสนใจกว่านั้นคือรัฐหรือราชการก็พร้อมที่จะปฏิบัติแบบเดียวกันหรือใช้ภาษาง่ายๆว่าก็เอากับเขาด้วย ตามสถานที่ราชการบางแห่งมีความพิลึกโดยการสร้างหอพระขึ้นมาโดดๆให้คนไ้กราบไหว้บูชาไม่ต่างอะไรกับคนไหว้ผี

ซึ่งถ้าว่ากันตามเรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมของมนุษย์การติดต่อกับพระผู้เป็นเจ้าหรือเทพสูงสุดทั้งฮินดูทั้งพุทธมหายานต้องติดต่อด้วยการ

กราบให้อ้วนและบ่าเพี้ยตบะบารมีต้องใช้เวลาหลาย 10 ปีกว่าจะติดต่อหรือสื่อสารกันได้มิใช่การสื่อสารกันแบบคนกับผีที่รูปดอกเดียวก็เป็นสื่อให้ได้

เช่นนี้เมื่อมองภาพรวมของวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันทั้งในเขตเมืองและชนบทเมืองใหญ่เมืองเล็กเรียกได้ว่าแทบทั้งประเทศล้วนมีผีกระจายอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง ผีเล็ก ผีใหญ่ ผีที่สร้างขึ้นใหม่ ผีนำเข้าจากต่างประเทศและผีท้องถิ่น

แต่ต้องอธิบายให้ชัดเจนและลึกลงไปอีกเมื่อมองในมุมมองของรัฐศาสตร์ เรื่องราวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันผู้คนยังมองทุกสิ่งทุกอย่างแต่เพียงในโลกนี้ความมั่นคงของชีวิต ความปลอดภัย เศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต เรื่องของโลกหน้าจึงกลายเป็นเรื่องไร้สาระ ศาสนาพุทธจึงสู่ไสยศาสตร์หรือศาสนาผีไม่ได้ และที่สำคัญ ไสยศาสตร์กลายเป็นตัวเชื่อมตัวช่วยในการรับมือกับภาวะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่และโกลาหล ระบบความเชื่อเหนื่อธรรมชาติหมายความว่าในยามที่บ้านเมืองมีปัญหาชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในรัฐปั่นป่วนไม่ningมีความผันผวนและไร้ซึ่งความมั่นคงมนุษย์หรือประชาชนในรัฐจะหันหน้าเข้าหาสิ่งที่คิดว่ามีอำนาจเป็นที่พึ่งให้พวกเขาในการเสริมสร้างหรือบริหารความมั่นคงในชีวิต

อีกทั้งไสยศาสตร์ยังสามารถตอบสนองเป้าหมายของประชาชนในเชิงปัจเจกบุคคลในมิติเศรษฐกิจทุนนิยมที่ยังคงวนเวียนเกี่ยวกับความสำเร็จความร่ำรวย มั่งคั่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่โลกทุนนิยมต้องการ มีการชิงดีชิงเด่น มีการสะสมความมั่งคั่งตามระบอบทุนนิยม ซึ่งเมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งมั่งคั่งขึ้นย่อมมีผู้ใดผู้หนึ่งยากจนลง เมื่อคนยากจนลงแต่รัฐไม่สามารถโอรับความยากจนนั้นได้ รัฐไม่สามารถดูแลคนยากจนเหล่านั้นได้พลังเหนื่อธรรมชาติเลยเป็นพลังเดียวเป็นสิ่งที่คนเหล่านั้นแสวงหาเพราะเขาคาดหวังและเชื่อว่าไสยศาสตร์ ศาสนาผีหรือพลังเหนื่อธรรมชาติจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการ

ปรารถนาความมั่งคั่งซึ่งเรื่องเหล่านี้ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไม่ตอบโจทย์ในชีวิตของพวกเขา

บทความนี้ยังไม่ได้พูดถึง มุมมองของความต้องการพุทธบริสุทธ์แบบชนชั้นปกครองหรือชนชั้นกลางไทยที่พยายามไล่รื้อความเชื่อไสยศาสตร์หรือผีของชาวบ้านชนบท เพราะหากจะพูดถึงการไล่รื้อความเชื่อทางไสยศาสตร์คนในสังคมมักมุ่งเป้าไปที่การวิพากษ์หรือตำหนิความเชื่อของชาวบ้านชนบทรวมไปถึงการดูแคลนพิธีกรรมของชาวบ้านแต่กลับไม่กล่าววิจารณ์พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของชนชั้นปกครองหรือชนชั้นกลางบทความนี้เลยเน้นไปที่มุมมองทางรัฐศาสตร์กับไสยศาสตร์และพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนที่ชัดเจนและแยกแยะมากกว่า

สรุป

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในสังคมไทยไม่เพียงแต่เป็นเรื่องทางจิตวิญญาณและศาสนา แต่ยังมีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงและความเชื่อมั่นในชีวิตของประชาชน ไสยศาสตร์ยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของคนไทย แม้ในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญมากขึ้น แต่การผสมผสานระหว่างความเชื่อทางไสยศาสตร์และศาสนาพุทธยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองในสังคมไทย

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับไสยศาสตร์จึงจำเป็นต้องมองในมุมที่กว้างขึ้น โดยพิจารณาถึงบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อทั้งสองนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไสยศาสตร์และศาสนาพุทธจึงไม่ได้เป็นคู่ตรงข้ามแต่เป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์ที่เชื่อมโยงกันในสังคมไทย

ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมายาวนาน และยังคงอยู่เคียงคู่กับความเชื่อทางศาสนาพุทธ แม้ว่าจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ไสยศาสตร์ยังคงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตประจำวัน เช่น การพึ่งพาหมอดู การทำพิธีกรรม การใช้เครื่องรางของขลัง หรือการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงเวลาที่ประชาชนต้องการความมั่นคงทางจิตใจและชีวิต

แม้ว่าศาสนาพุทธจะเน้นการใช้ปัญญาในการเข้าใจชีวิตและโลก แต่ในปฏิบัติจริง ไสยศาสตร์และศาสนาพุทธในไทยมักจะอยู่ร่วมกันโดยไม่ขัดแย้ง ไสยศาสตร์ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือเสริมทางจิตวิญญาณ เช่น การบูชาพระพุทธรูปควบคู่กับการขอพรจากเครื่องรางของขลัง ซึ่งสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อทั้งสอง

รัฐไทยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศาสนาพุทธ แต่บางครั้งก็มีปฏิกิริยาต่อการแพร่หลายของไสยศาสตร์ ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นสิ่งไม่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์ ไสยศาสตร์ยังคงมีบทบาทในชีวิตของประชาชน เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจและความไม่แน่นอนในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และศาสนาพุทธไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับศาสนา แต่ยังสะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม การเมือง และสังคมไทย ไสยศาสตร์ยังคงเป็นส่วนสำคัญที่คนไทยใช้ในการจัดการกับความไม่แน่นอนในชีวิต แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- อิติรัตน์ สมบูรณ์. (2566). มองอย่างเข้าใจ ไสยศาสตร์ในวิถีเมือง ตัวช่วยรับมือโลก
ป่วยและความเปลี่ยนแปลง. จาก [https://www.chula.ac.th/
highlight/144639/](https://www.chula.ac.th/highlight/144639/)
- ศรีศักร วัลลิโภดม และ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2562). พุทธศาสนาและความเชื่อใน
สังคมไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- อकिन รพีพัฒน์ และ ประเวศ วะสี. (2542). วิกฤตพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์
มนุษยวิทยาสรินธร.
- อาสา คำภา. (2566). พุทธศาสนาชนชั้นกลางไทย ทศวรรษ2500-2550 : ว่าด้วย
ประวัติศาสตร์ ปรากฏการณ์สังคม จริต และอารมณ์ความรู้สึก. กรุงเทพฯ:
โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์เกียรติคุณสายชล สัตยานุรักษ์ เรื่อง
ความเปลี่ยนแปลงทางความคิด ระบบคุณค่า และระบอบอารมณ์ ความรู้สึก
ของชนชั้นกลางไทย พ.ศ.2500-2560 สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.).